

NUSIKALTIMAI, SAUGUMAS IR AUKŲ TEISĖS

SANTRAUKA

PAGRINDINIŲ TEISIŲ TYRIMAS

3

Smurto patirtis

9

Priekabiavimo patirtis

12

Atrinktų turinių nusikaltimų ir sukčiavimo patirtis

15

Pranešimo apie nusikaltimą policijai ir kitoms institucijoms patirtis

18

Nusikaltimo liudijimas ir veiksmų ėmimasis

20

Nerimas dėl nusikaltimo ir rizikos vengimas

© Europos pagrindinių teisių agentūra, 2021

Leidžiama atgaminti nurodžius šaltinį.

Naudoti ar atgaminti nuotraukas ir kitą medžiagą, kurių autorių teisės nepriklauso Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūrai, galima tik gavus autorių teisių turėtojų leidimą.

Nei Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra, nei joks Agentūros vardu veikiantis asmuo nėra atsakingas už toliau pateikiamos informacijos naudojimą.

Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2021

Print	ISBN 978-92-9461-172-7	doi:10.2811/057150	TK-06-20-041-LT-C
PDF	ISBN 978-92-9461-148-2	doi:10.2811/509666	TK-06-20-041-LT-N

Nuotraukų šaltiniai

Viršelis: © AlexLinch/iStock

5 puslapis: © jayzynism/Adobe Stock

8 puslapis: © JackF/Adobe Stock

11 puslapis: © Daisy-Daisy/iStock

14 puslapis: © terovesalainen/Adobe Stock

17 puslapis: © kumikomini/iStock

21 puslapis: © krsmanovic/Adobe Stock

Nusikaltimas, ypač smurtinis, pažeidžia esmines aukos žmogaus ir pagrindines teises. Tai gali būti teisė į gyvybę ir žmogaus orumą smurtinio nusikaltimo atveju, taip pat teisė kreiptis į teismą pranešant apie nusikaltimą ir aukos teisė į nediskriminavimą. Kitos teisės, įskaitant susijusias su nuosavybe ir vartotojo apsauga, taip pat gali būti pažeistos.

Šioje santraukoje pateikiamos svarbiausios išvalgos iš Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros (FRA) pagrindinių teisių tyrimu grindžiamos antrosios pagrindinės ataskaitos. Ataskaitoje daugiausia dėmesio skiriama asmenų, tapusių tam tikrų rūšių nusikaltimų aukomis, patirčiai. Joje visų pirma aptariamas:

- smurtas,
- priekabiavimas internete ir realiame gyvenime,
- taip pat turtiniai nusikaltimai – vagystės įsilaužiant, neteisėtas kito asmens banko sąskaitos arba mokėjimo kortelių naudojimas ir vartotojų apgaulės.

Ataskaitoje taip pat nagrinėjama, kaip dažnai aukos apie šiuos nusikaltimus praneša policijai, ir pateikiama daugiau informacijos apie priekabiavimą ir smurtą, pvz., apie nusikaltėlius ir incidentų vietas. Atrinkti ir nusikaltimai asmeniui, ir nusikaltimai nuosavybei, taip pat „įprasti“ nusikaltimai, pvz., vagystės įsilaužiant, ir nusikaltimai, kurie gali būti įvykdomi internete ir realiame gyvenime.

Be to, analizėje nagrinėjama, kaip atitinkami asmenys jaučiasi po nusikaltimo ir ar jie pakeitė savo elgesį reaguodami į įsisąmonintą užpuolimo arba priekabiavimo riziką, kad išvengtų aplinkybių, kuriomis tokie incidentai gali įvykti.

Ataskaitoje taip pat nagrinėjama, kiek asmenys būtų linkę įsikišti, pranešti policijai arba, paprašyti, duoti parodymus teisme remiantis trimis hipotetiniais scenarijais: fizinio smurto tarp partnerių, fizinio smurto prieš vaiką ir nusikaltimo aplinkai atveju.

Iš pateiktų rezultatų matyti ES lygmens tyrimo duomenys apie gyventojų kriminalinės viktimizacijos patirtį, kuriuos panaudojant galima formuoti ES ir nacionalinę politiką ir teisės aktus, susijusius su nusikaltimų aukomis.

Pagrindinių teisių tyrimas: pagrindiniai faktai

Atliekant pagrindinių teisių tyrimą duomenys rinkti 29 šalyse: 27 ES valstybėse narėse, Jungtinėje Karalystėje (tuometinėje ES valstybė narėje) ir Šiaurės Makedonijoje (tai vienintelė ne ES šalis, turėjusi stebėtojos statusą FRA tuo metu, kai buvo rengiamas tyrimas). Kiekvienoje šalyje tyrime dalyvavo reprezentatyvioji respondentų imtis – nuo maždaug 1 000 asmenų

daugumoje šalių iki maždaug 3 000 asmenų Prancūzijoje ir Vokietijoje. Tyrimo pokalbiuose, kurie buvo surengti 2019 m. sausio–spalio mėn., iš viso dalyvavo 34 948 respondentai.

Rezultatai yra reprezentatyvūs ES ir kiekvienos šalies lygmeniu 16 metų arba vyresnių asmenų, kurie paprastai gyvena toje šalyje, kurioje buvo apklausti, grupėje.

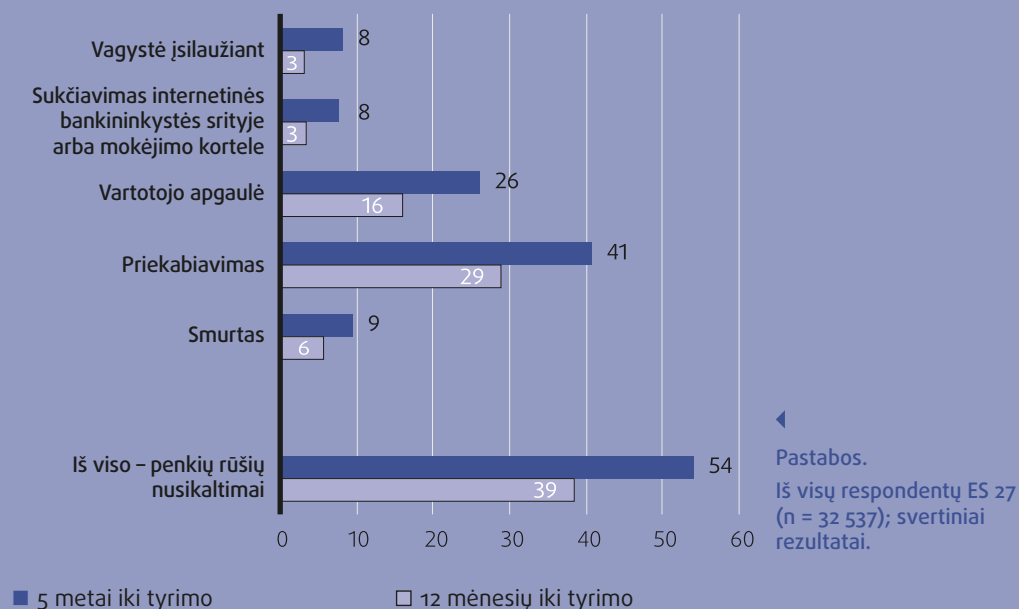
Bendras tyrimo nustatytas kriminalinės viktimizacijos lygis

Atliekant pagrindinių teisių tyrimą žmonės buvo apklausiami apie patirtį, susijusią su penkių rūšių nusikaltimais: vagystėmis įsilaužiant, sukčiavimu internetinės bankininkystės srityje arba mokėjimo kortelėmis, vartotojų apgaulėmis, priekabiavimu ir smurtu. Ataskaitoje nagrinėjami su kiekviena iš šių penkių nusikaltimų rūšių susiję rezultatai.

Per penkerius metus iki apklausos ES 27 nuo tokių nusikaltimų nukentėjo 54 proc. asmenų, o per 12 mėnesių iki tyrimo – 39 proc. Minėtų penkių rūšių nusikaltimų paplitimas yra labai skirtingas.

Iš šių penkių nusikaltimų rūšių asmenys dažniausiai nukentėjo nuo priekabiavimo (41 proc. per penkerius metus iki tyrimo) ir vartotojų apgaulių (26 proc.). Su vagystėmis įsilaužiant, sukčiavimu internetinės bankininkystės srityje arba mokėjimo kortelėmis susidūrė ne tiek daug žmonių – per penkerius metus iki tyrimo nuo šių nusikaltimų nukentėjo mažiau nei vienas iš 10 asmenų. Bendri nusikaltimų patirties paplitimo lygiai tiek per penkerius metus, tiek per 12 mėnesių iki tyrimo glaudžiai susiję su priekabiavimo ir vartotojų apgaulių patirtimi, nes tai labiausiai paplitusios nusikaltimų rūšys iš penkių tyrime nagrinėtų nusikaltimų rūšių.

1 PAV. PENKIŲ NUSIKALTIMŲ, APIE KURIUOS BUVO KLAUSIAMA, PATIRTIS PER PENKERIUS METUS IR PER 12 MĖNESIŲ IKI TYRIMO (ES 27, PROC.)

Šaltinis: FRA, 2019 m. pagrindinių teisių tyrimas; duomenys rinkti bendradarbiaujant su „Centraal Bureau voor de Statistiek“ (CBS, NL), „Centre des technologies de l’information de l’État“ (CTIE, LU) ir „Statistics Austria“ (AT).

Be pirmiau išvardytų penkių nusikaltimų rūšių, pagrindinių teisių tyrime respondentų buvo klausama, ar valstybės pareigūnas arba valstybės tarnautojas kada nors jų prašė arba iš jų tikėjosi atpildo (pvz., dovanos arba piniginio atpildo) už konkrečią paslaugą. Per pastaruosius penkerius metus ES 27 su tuo susidūrė 4 proc. asmenų. Tačiau patirtis ES valstybėse narėse yra labai skirtinga. FRA pirmojoje pagrindinių teisių tyrimo ataskaitoje rezultatai analizuojami išsamiau.

SMURTO PATIRTIS

Per paskutinius metus iki tyrimo nuo fizinio smurto ES nukentėjo 22 mln. asmenų.

- ★ Beveik kas dešimtas asmuo (9 proc.) ES 27 nukentėjo nuo fizinio smurto per penkerius metus iki tyrimo, o 6 proc. – per 12 mėnesių iki tyrimo. Tai reiškia, kad per vienus metus ES 27 fizinį smurtą patiria daugiau nei 22 mln. asmenų (apskaičiuota pagal tyrimo rezultatus ir ES gyventojų skaičių).
- ★ Šie rezultatai apima vieną arba daugiau patirtų fizinio smurto veiksmy, apie kuriuos buvo klausiama tyrime: asmuo jums trenkia, meta į jus kokį nors daiktą, pastumia jus arba tempia už plaukų, trenkia jums vieną kartą kumščiu arba koku nors kitu daiktu, kuriuo gali jus sužeisti, spiria jums arba tempia arba sumušą jus, arba bando jus dusinti ar smaugti.
- ★ ES šalių patirties lygiai skiriasi – fizinį smurtą per penkerius metus iki tyrimo patyrė 3–18 proc. asmenų. Tokie valstybių narių skirtumai turi būti nagrinėjami atsižvelgiant į oficialius statistinius duomenis apie policijos užregistruotus nusikaltimus kiekvienoje šalyje (tai šioje ataskaitoje nenagrinėjama) ir į pranešimo apie nusikaltimus duomenis, kurie nagrinėjami specialiaame šios ataskaitos skyriuje.
- ★ Jaunimui (16–29 metų asmenims) rizika patirti fizinį smurtą didžiausia, palyginti su kitoms amžiaus grupėms priklausančiais asmenimis, taip pat su kitomis socialinėmis ir demografinėmis ypatybėmis, kurios nagrinėjamos tyrime. Beveik kas ketvirtas (23 proc.) 16–29 metų asmuo per penkerius metus iki tyrimo nukentėjo nuo fizinio smurto. Kitose amžiaus kategorijose nuo smurto tuo pačiu laikotarpiu nukentėjo kas dešimtas arba mažiau asmenų.

FRA NUOMONĖ Nr. 1

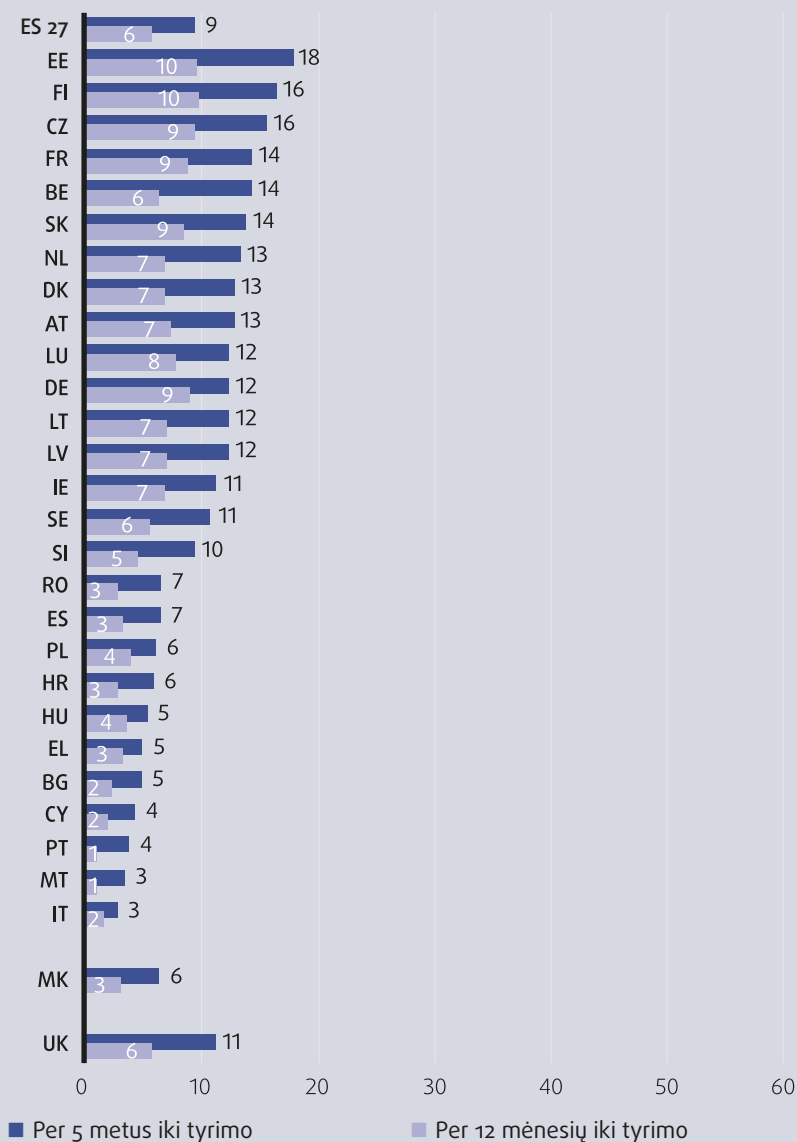
Kaip matyti iš tyrimo duomenų, fizinis smurtas yra nerimą kelianti tikrovė visoje ES. Laikydamosi Nusikaltimų aukų teisių direktyvos, valstybės narės turėtų labiau stengtis visoms nusikaltimų aukoms, įskaitant pažeidžiamiausias, užtikrinti teisę kreiptis į teismą suteikdamos joms tinkamą informaciją, paramą ir apsaugą ir sudarydamos sąlygas dalyvauti baudžiamajame procese.

Jaunimo patirto fizinio smurto lygis yra daug didesnis nei kitų amžiaus grupių. Todėl ES valstybės narės turi užtikrinti, kad jauni asmenys būtų informuojami apie jų teises ir kur kreiptis nukentėjus nuo fizinio smurto. Šios amžiaus grupės asmenys nuo smurto gali nukentėti mokykloje arba tretinio mokslo įstaigoje, be kita ko, nuo savo bendramokslų. Todėl svarbu imtis tikslingų priemonių.

ES valstybės narės turėtų parengti tikslines priemones, kad užkirstų kelią fiziniam smurtui prieš neįgaliuosius, etnines mažumas ir lesbietes, gėjus, biseksualius, translyčius ir interseksualius asmenis, kurie, palyginti su kitais asmenimis, dažniau patiria fizinį smurtą. Kaip matyti iš FRA tikslinių apklausų, apskritai be fizinio smurto šioms grupėms priklausančias asmenys dažniau nukentia incidentuose, kurių motyvas yra neapykanta. Tai gali turėti neigiamą poveikį šių grupių saugumo jausmui.

- ★ Kitos grupės, kurios nuo fizinio smurto nukenčia dažniau nei vidutiniškai visi gyventojai, yra asmenys, kurie save priskiria etninei mažumai (22 proc. per penkerius metus iki tyrimo); asmenys, kurie save priskiria prie lesbiečių, gėjų, biseksualių arba „kitų“ asmenų (19 proc.), ir asmenys, kurių gyvenimą riboja sveikatos sutrikimas arba negalia (17 proc.).

2 PAV. FIZINIO SMURTO PATIRTIS PER PENKERIUS METUS IR PER 12 MĖNESIŲ IKI TYRIMO PAGAL ŠALĮ (PROC.)

Pastabos.

Iš visų respondentų ES 27, Šiaurės Makedonijoje ir Jungtinėje Karalystėje (n = 34 948); svertiniai rezultatai.

Šaltinis: FRA 2019 m. pagrindinių teisių tyrimas; duomenys rinkti bendradarbiaujant su CBS (NL), CTIE (LU) ir „Statistics Austria“ (AT).

Akivaizdu, kad smurtas yra nusikaltimų aukų teisių, visų pirma jų teisės į žmogaus orumą ir teisės į asmens neliečiamybę, pažeidimas (Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 2 ir 3 straipsniai). Laikantis Nusikaltimų aukų teisių direktyvos, smurtinio nusikaltimo auka turėtų būti pripažįstamas asmuo, kurio teises pažeidė nusikaltėlis, jis turėtų būti apsaugotas nuo pakartotinės viktimizacijos ir jam turėtų būti suteikiama teisė kreiptis į teismą bei sudaromos sąlygos dalyvauti baudžiamajame procese. Iš tyrimo matyti, kad ES fizinį smurtą kasmet patiria daug asmenų. Šią išvadą patvirtina FRA smurto prieš moteris tyrimas, taip pat kiti FRA tyrimai, kuriuose daugiausia dėmesio skirta nuo smurto nukentėjusioms grupėms, pvz., imigrantams ir etninėms mažumoms ir LGBTI.

Kaip pripažįstama ES pirmojoje strategijoje dėl nusikaltimų aukų teisių (2020–2025 m.), pažeidžiamiausiems aukoms, pvz., smurto dėl lyties aukoms, vaikams aukoms, neįgalioms aukoms arba neapykantos nusikaltimo aukoms, ypač sudėtinga dalyvauti baudžiamajame procese ir išspręsti po nusikaltimo kilusias problemas. Šiuo atžvilgiu pagal Nusikaltimų aukų teisių direktyvą reikalaujama, kad būtų įdiegta tinkama sistema, užtikrinanti bendrojo pobūdžio ir specialios pagalbos paslaugas, taip pat specialius aukos poreikius atitinkanti apsauga. Siekiant nustatyti aukas, turinčias specialių apsaugos poreikių, direktyvoje reikalaujama, kad valstybės narės ypatingą dėmesį skirtų toms byloms, kurios susijusios su artimųjų smurtu, smurtu dėl lyties, seksualiniu smurtu, neapykantos nusikaltimais ir kitais nusikaltimais, susijusiais su aukų asmeninėmis savybėmis, taip pat aukoms su negalia.

Todėl, laikantis Nusikaltimų aukų teisių direktyvos 8 ir 9 straipsnių, specialių poreikių turinčioms aukoms privaloma suteikti galimybę kreiptis į specialistų teikiamos paramos organizacijas, kurios turi turėti pakankamai darbuotojų ir užtektinai lėšų. Pagal 18 straipsnį taip pat reikalaujama imtis specialių priemonių siekiant apsaugoti šias aukas nuo antrinės

viktimizacijos (atsirandančios dėl to, kaip su aukomis elgiamasi policijoje ir baudžiamosios teisenos sistemoje) ir pakartotinės viktimizacijos (pakartotinio tapimo auka) ir (nusikaltėlio (-ių)) bauginimo ir keršto.

Konkrečių pažeidžiamų aukų grupių teisių nuostatų yra ir kituose konkrečiuose ES antrinės teisės aktuose, pvz., Pamatiniame sprendime dėl rasizmo ir ksenofobijos. Dėl vaikų aukų pažymėtina, kad Nusikaltimų aukų teisių direktyva valstybės narės įpareigojamos užtikrinti, kad pirmiausia būtų paisoma vaiko interesų, kurie turi būti vertinami kiekvienu konkrečiu atveju. Turi dominuoti vaiko interesus užtikrinantis požiūris ir deramai atsižvelgiama į vaiko amžių, brandą, nuomonę, poreikius bei dvejonas (1 straipsnio 2 dalis).

Neįgaliųjų teisių konvencijos 16 straipsnio 4 dalyje susitariančiosios šalys raginamos „im[tis] visų atitinkamų priemonių neįgaliųjų, tapusių bet kokios formos išnaudojimo, smurto ar prievartos aukomis, fizinei, pažinimo ir psichologinei būklei atkurti, jų reabilitacijai ir socialinei reintegracijai, įskaitant apsaugos paslaugų teikimą“.

Politinių priemonių srityje 2020–2025 m. ES kovos su rasizmu veiksmų plane aprašyti konkretūs veiksmai, kuriais siekiama kovoti su rasistiniais neapykantos nusikaltimais ir neapykantą kurstančiomis kalbomis, o 2020–2030 m. ES romų strateginėje programoje atkreipiamas dėmesys į neapykantos nusikaltimus ir neapykantą kurstančias kalbas tarp romų. 2020–2025 m. ES LGBTIQ lygybės strategija, kuria užtikrinamas lesbiečių, gėjų, biseksualių, translyčių, nebinarinio lytiškumo asmenų, interseksualių ir *queer* asmenų apsauga, yra viena iš keturių sričių, kuriai reikia skirti dėmesį.

SMURTO APLINKYBĖS. MOTERŲ IR VYRŲ PATIRTYS

Neproporcingai daug moterų fizinį smurtą patiria namuose, o vyrai dažnai nuo smurto nukenčia viešose vietose.

FRA NUOMONĖ Nr. 2

ES valstybės narės, be priemonių, kurios reikalingos siekiant paskatinti ir užtikrinti šioms aukoms teisę pranešti apie nusikaltimų incidentus (žr. **5 nuomonę**), turėtų apsvarstyti galimybę nustatyti konkrečias priemones, kuriomis būtų užtikrinta tikslinga parama smurto šeimoje aukoms. Tai reikalinga siekiant užtikrinti, kad Nusikaltimų aukų teisių direktyvoje garantuojamomis teisėmis praktiškai galėtų naudotis tie asmenys (neproporcingai daug moterų), kurie nukenčia nuo smurto namuose, nuo šeimos narių arba giminaičių ir kurie ieško paramos, norėdami užkirsti kelią nuolatiniam smurtui ir kreiptis į teismą. Tai gali būti su aukomis bendraujantiems specialistams (pvz., sveikatos priežiūros specialistams arba mokytojams) skirti mokymai ir konkrečios gairės, kuriose būtų aiškinama, kaip nustatyti nusikaltimo, kuris įvykdomas namuose, požymius ir kaip tinkamai elgtis, kai toks nusikaltimas įvykdomas. Europos Komisija taip pat raginama remtis specialiomis žiniomis ir naudotis naujai sukurtos nusikaltimų aukų platformos teikiamomis galimybėmis.

ES ir visos ES valstybės narės, kurios dar neratifikavo Europos Tarybos konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo (Stambulo konvencija), raginamos tai padaryti. Be to, ES institucijos ir valstybės narės raginamos remtis pagrindinių teisių tyrimo ir ankstesnio FRA smurto prieš moteris tyrimo duomenimis nustatant galiojančių įstatymų spragas, taip pat ieškoti būdų, kaip veiksmingiau kovoti su smurtu dėl lyties priimanč dabartinius teisės aktus ir politiką, laikantis Komisijos veiksmų plano, nustatyto ES strategijoje dėl nusikaltimų aukų teisių, taip pat 2020–2025 m. lyčių lygybės strategijoje.

★ Fizinio smurto prieš vyrus incidentai (išskyrus konkrečiai seksualinį smurtą) dažniausiai įvykdavo viešose vietose (39 proc.), pvz., gatvėse, parkuose ar kitose viešose vietose. Fizinio smurto prieš moteris incidentai (vėlgi išskyrus konkrečiai seksualinį smurtą) dažniausiai įvykdavo pačių moterų namuose (37 proc.).

★ Vyrų atveju šių incidentų kaltininkai būdavo jų nepažįstami asmenys (42 proc.). Priešingai, fizinio smurto prieš moteris incidentų kaltininkas dažniausiai būdavo šeimos narys arba giminaitis.

Šie tyrimo rezultatai turėtų būti vertinami kartu su ankstesnėmis išvadomis, padarytomis atlikus FRA smurto prieš moteris tyrimą, kuriame išsamiau vertinta moterų smurto patirtis, įskaitant intymaus partnerio smurtą ir seksualinį smurtą, kurį patiria neproporcingai daug moterų.

★ Dauguma fizinio smurto atvejų nusikaltėlis būdavo vyras arba vyrų grupė. Tą galima pasakyti apie 72 proc. fizinio smurto prieš vyrus incidentų ir 60 proc. smurto prieš moteris incidentų.

Paklausus, ar kuris nors iš fizinio smurto incidentų buvo seksualinio pobūdžio, teigiamai atsakė daugiau moterų (13 proc.) nei vyrų (10 proc.). Šiuo atveju svarbu pažymėti, kad duomenys rodo, jog fizinio smurto aukos su įvairiomis psichologinėmis pasekmėmis ir traumomis susiduria daug dažniau, kai šie incidentai susiję su seksualinio pobūdžio veiksmais. Apskritai, 51 proc. vyrų teigia, kad paskutinis fizinio smurto (neseksualinio pobūdžio) incidentas nesukėlė jokių psichologinių pasekmių, palyginti su 30 proc. moterų. Priešingai, 34 proc. moterų teigia susidūrusios su keturių arba daugiau rūšių psichologinėmis pasekmėmis, kurias sukėlė fizinio smurto incidentas, kuriam taip pat būdingi seksualinio pobūdžio aspektai, palyginti su 9 proc. vyrų.

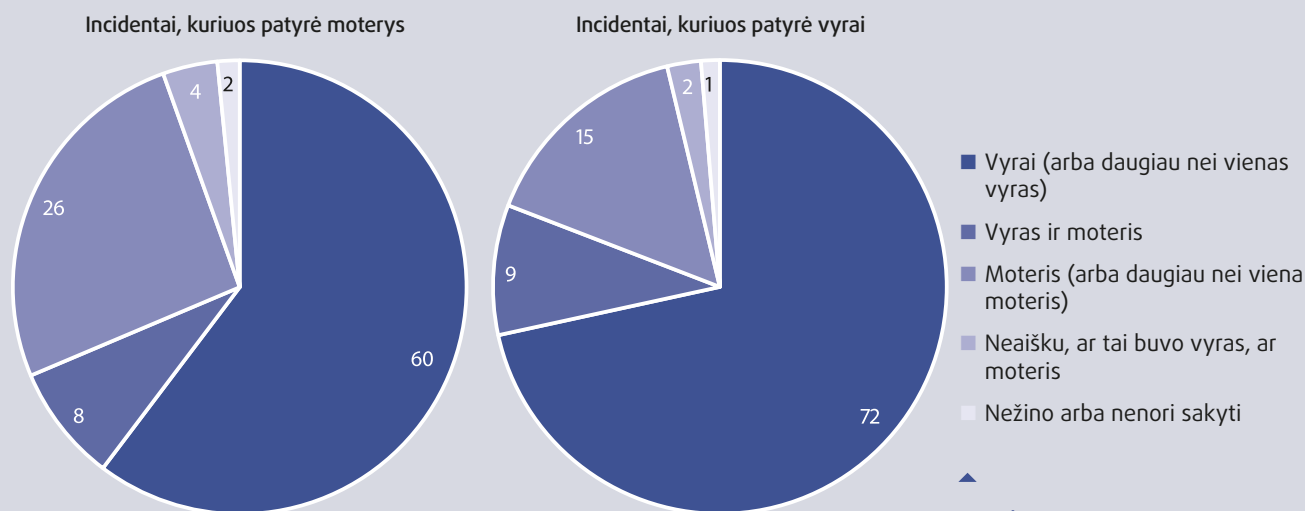
Iš tyrimo rezultatų matyti pagrindiniai moterų ir vyrų smurto patirties skirtumai. Šie skirtumai turi svarbių pasekmių aukoms ir aukų teisei kreiptis į teismą. Jeigu smurtinis veiksmas įvykdomas viešoje vietoje, paprastai yra aplinkinių asmenų, kurie gali įsikišti arba tapti liudytojais, tačiau to paties negalima pasakyti apie smurtą namuose. Tai reiškia, kad smurtą patyrusių moterų ir vyrų galimybės paprastai nėra lygios, kalbant apie pagalbos paiešką, pranešimą apie incidentus policijai arba incidentų nagrinėjimą teisme.

Būtent dėl šių aplinkybių 2020–2025 m. ES strategijoje dėl nusikaltimų aukų teisių ypatingas dėmesys skiriamas veiksams, kurie būtų tinkami atsizvelgiant į specialius smurto dėl lyties aukų poreikius. Joje aprašomi veiksmai, kuriais siekiama stiprinti šios grupės aukų teises, įskaitant fizinės apsaugos stiprinimą, sukurti ES smurto dėl lyties ir smurto šeimoje prevencijos tinklą ir skirti ES finansavimą. Nusikaltimų aukų teisių platformoje sutelkiamos visos nusikaltimų aukų teisių srityje veikiančios ES lygmens įstaigos. Per šią platformą Komisija taip pat siekia palengvinti nuolatinį keitimąsi geriausia patirtimi ir ES strategijos dėl nusikaltimų aukų teisių ir, pvz., 2020–2025 m. Europos lyčių lygybės strategijos, puoselėjimą.

Pripažindama neproporcingą vyrų, kaip smurtinių nusikaltimų vykdytojų, vaidmenį ir laikydamasi Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 84 straipsnio dėl nusikalstamumo prevencijos, ES turėtų skatinti ir remti valstybių narių veiksmus nusikalstamumo prevencijos srityje. Tuo būtų siekiama nustatyti berniukų ir jaunų vyrų ugdymo priemones, kurios padėtų spręsti konfliktus be smurto arba piktnaudžiaujamo elgesio ir elgtis su mergaitėmis ir moterimis, taip pat su kitais berniukais ir vyrais pagarbiai, remiantis atitinkamomis žmogaus teisių vertybėmis, įskaitant žmogaus orumą, lygybę ir nediskriminavimą.

Valstybės narės raginamos nustatyti baudžiamąsias sankcijas, kurios padėtų reabilituoti nusikaltėlius vyrus ir išugdyti juos atsakingais ir pagarbiais asmenimis. Tai galėtų būti mokymas gyventi be smurto, atitinkamą dėmesį skiriant lyčių vaidmenims ir stereotipams, susijusiems su vyrų agresija. Valstybės narės, kurios to dar nepadarė, raginamos apsvarstyti galimybę parengti lyčiai atžvalgų mokymą gyventi be smurto kaip baudžiamąją sankciją, siekiant sumažinti pakartotinės viktimizacijos rodiklius, kaip nustatyta Nusikaltimų aukų teisių direktyvos 18 straipsnyje.

3 PAV. SMURTINIŲ NUSIKALTIMŲ VYKDYTOJŲ LYTIS, INCIDENTAI PRIEŠ MOTERIS IR VYRUS (ES 27, PROC.)

Šaltinis: FRA 2019 m. pagrindinių teisių tyrimas; duomenys rinkti bendradarbiaujant su CBS (NL), CTIE (LU) ir „Statistics Austria“ (AT).

Pastabos.

Iš respondentų ES 27, kurie tyrime papasakojo apie paskutinį smurtinį incidentą (n = 3 230; moterys, n = 1 573, vyrai, n = 1 657); svertiniai rezultatai.

Laikantis Nusikaltimų aukų teisių direktyvos 8 ir 9 straipsnių, moterys, kurios kenčia nuo šeimos narių arba giminaičių smurto namuose ir dėl to ieško paramos, norėdamos užkirsti kelią nuolatiniam smurtui ir kreiptis į teismą, turi turėti galimybę kreiptis į specialistų teikiamos paramos organizacijas, turinčias pakankamai darbuotojų ir lėšų. Pagal 18 straipsnį taip pat reikalaujama imtis specialių priemonių šioms aukoms apsaugoti nuo antrinės viktimizacijos, pakartotinės viktimizacijos, bauginimo ir keršto rizikos.

Atsižvelgiant į tai, kad tyrimo rezultatai atskleidžia su lytimi susijusį smurtą, nuo kurio skirtingai nukenčia moterys ir vyrai, išvada galima nagrinėti kartu su konkrečiais žmogaus teisių dokumentais, kuriuose rašoma, jog reikia imtis lyčiai atžvalgaus

ugdymo. Pavyzdžiui, Konvencijos dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims 10 straipsnyje susitariančiosios šalys įpareigojamos užtikrinti, kad mokymo srityje būtų panaikintos visos stereotipinės pažiūros į vyrų ir moterų vaidmenis, o Stambulo konvencijos 14 straipsnyje pažymima mokymo, kuriuo skatinama moterų ir vyrų lygybė, lyčių vaidmenys be stereotipų, abipusė pagarba ir nesmurtinis konfliktų sprendimas asmeniniuose santykiuose, svarba.

Šiuo metu Europos Tarybos Stambulo konvencija yra išsamiausias tarptautinis dokumentas smurto prieš moteris klausimais. Joje nustatytos priemonės yra labai svarbios kovojant su partnerio smurtu, pvz., tikslinga apsauga nuo partnerio smurto pagal baudžiamąją teisę, veiksminga apsaugos orderių sistema ir specializuotos paramos organizacijos, į kurias gali kreiptis visos moterys, tapusios savo smurtaujančių partnerių arba buvusių partnerių aukomis. Tuo metu, kai buvo rašoma ši ataskaita, Stambulo konvenciją buvo ratifikavusi 21 ES valstybė narė, o šešios valstybės narės Konvenciją buvo pasirašiusios, bet dar neratifikavusios¹. ES taip pat pasirašė Konvenciją, tačiau jos dar neratifikavo.

Laikydamosi ES strategijos dėl nusikaltimų aukų teisių, valstybės narės turėtų parengti nacionalines nusikaltimų aukų teisių strategijas, užtikrinančias koordinuotą ir horizontalųjį požiūrį į nusikaltimų aukų teises, įskaitant nusikaltimų aukų teisių integravimą į tokias politikos sritis kaip švietimas.

¹ 2021 m. sausio mėn. Stambulo konvenciją buvo ratifikavusios šios ES valstybės narės: Airija, Austrija, Belgija, Danija, Estija, Graikija, Ispanija, Italija, Kipras, Kroatija, Lenkija, Liuksemburgas, Malta, Nyderlandai, Portugalija, Prancūzija, Rumunija, Slovėnija, Suomija, Švedija ir Vokietija. Be to, Šiaurės Makedonija, kuri dalyvavo pagrindinių teisių tyrime, taip pat yra viena iš Konvenciją ratifikavusių šalių. Konvenciją pasirašė, tačiau jos dar neratifikavo šios ES valstybės narės: Čekija, Bulgarija, Latvija, Lietuva, Slovakija ir Vengrija. Jungtinė Karalystė taip pat pasirašė Konvenciją, tačiau jos dar neratifikavo.

PRIEKABIAVIMO PATIRTIS

Per paskutinius metus iki tyrimo įvairių formų priekabiavimą ES patyrė beveik 110 mln. asmenų.

- ★ ES 27 du iš penkių asmenų (41 proc.) per penkerius metus iki tyrimo patyrė priekabiavimą – pradedant asmeniškai išsakomais įžeidžiamais ir grasinamojo pobūdžio komentarais, baigiant internete, įskaitant socialinius tinklus, siunčiamais grasinamojo pobūdžio ženkais ir žinutėmis. Per 12 mėnesių iki tyrimo priekabiavimą patyrė 29 proc. asmenų. Tai reiškia, kad per vienus metus ES 27 priekabiavimą patiria beveik 110 mln. asmenų (apskaičiuota pagal tyrimo rezultatus ir ES gyventojų skaičių).
- ★ Priklausomai nuo šalies, su priekabiavimu susidūrė nuo 46 proc. iki 9 proc. asmenų (per 12 mėnesių iki tyrimo).
- ★ Dažniausiai pasitaikanti priekabiavimo forma, nuo kurios nukentčia asmenys ES, yra asmeniškai išsakomi įžeidžiami ir grasinamojo pobūdžio komentarai; juos per penkerius metus iki tyrimo išgirdo 32 proc. asmenų.
- ★ Iš viso 14 proc. asmenų ES per penkerius metus iki tyrimo nukentėjo nuo priekabiavimo kibernetinėje erdvėje. Tai gali būti gauti įžeidžiami arba grasinamojo pobūdžio e. laišakai arba teksto žinutės arba internete skleidžiami įžeidžiami arba grasinamojo pobūdžio komentarai apie žmogų.
- ★ Trys iš penkių asmenų (61 proc.), priklausančių 16–29 metų grupei, per penkerius metus iki tyrimo nukentėjo nuo priekabiavimo. Toje pačioje amžiaus grupėje ir per tą patį laikotarpį 27 proc. asmenų nukentėjo nuo priekabiavimo kibernetinėje erdvėje. Šie rodikliai yra didžiausi iš visų amžiaus grupių, o priekabiavimo patirties lygis mažėja kartu su amžiumi.
- ★ Nors priekabiavimo paplitimas tarp moterų ir vyrų yra panašus, 18 proc. moterų paskutinį priekabiavimo incidentą apibūdino kaip seksualinio pobūdžio, palyginti su 6 proc. vyrų.
- ★ Nors vidutinis priekabiavimo paplitimo lygis yra 41 proc. (per penkerių metų laikotarpį), duomenis išskirsčius pagal konkrečias socialines ir demografines grupes (tuo pačiu laikotarpiu) išryškėja aukštesni lygiai: 57 proc. tarp asmenų, kurie save priskiria prie lesbiečių, gėjų, biseksualių arba „kitų“ asmenų; 54 proc. tarp asmenų, neturinčių šalies, kurioje gyvena, pilietybės; 51 proc. tarp asmenų, gimusių kitoje ES valstybėje narėje; 49 proc. tarp asmenų, gimusių už ES ribų, ir 50 proc. tarp asmenų su negalia (asmenys, kuriems dėl sveikatos sutrikimo arba negalios sunku daryti tai, ką žmogus paprastai daro).

FRA NUOMONĖ Nr. 3

Atsižvelgdama į tai, kad priekabiavimas labai paplitęs, ES turėtų apsvarstyti galimybę peržiūrėti dabartiniuose teisės aktuose numatytas ir politines atsako į priekabiavimą, įskaitant seksualinį, priemones, ir visas vietas, kuriose priekabiaujama (įskaitant internetą), taip pat priekabiavimą už darbo vietas ir švietimo įstaigas ribų.

Atsižvelgdamos į neproporcingą priekabiavimo, ypač kibernetinėje erdvėje, poveikį jaunimui, ES valstybės narės turėtų užtikrinti, kad tokio priekabiavimo aukos turėtų galimybę pasinaudoti paprastais ir veiksmingais pranešimo apie incidentus ir jų tyrimo metodais. Šiuo atžvilgiu ES gali paremti valstybes nares padėdama joms užtikrinti, pvz., būsimuoju Skaitmeninių paslaugų aktu, kad būtų parengtos suderintos taisyklės dėl kovos su neteisėtu turiniu internete, įskaitant kovą su smurto, neapykantos ir diskriminacijos kurstymu.

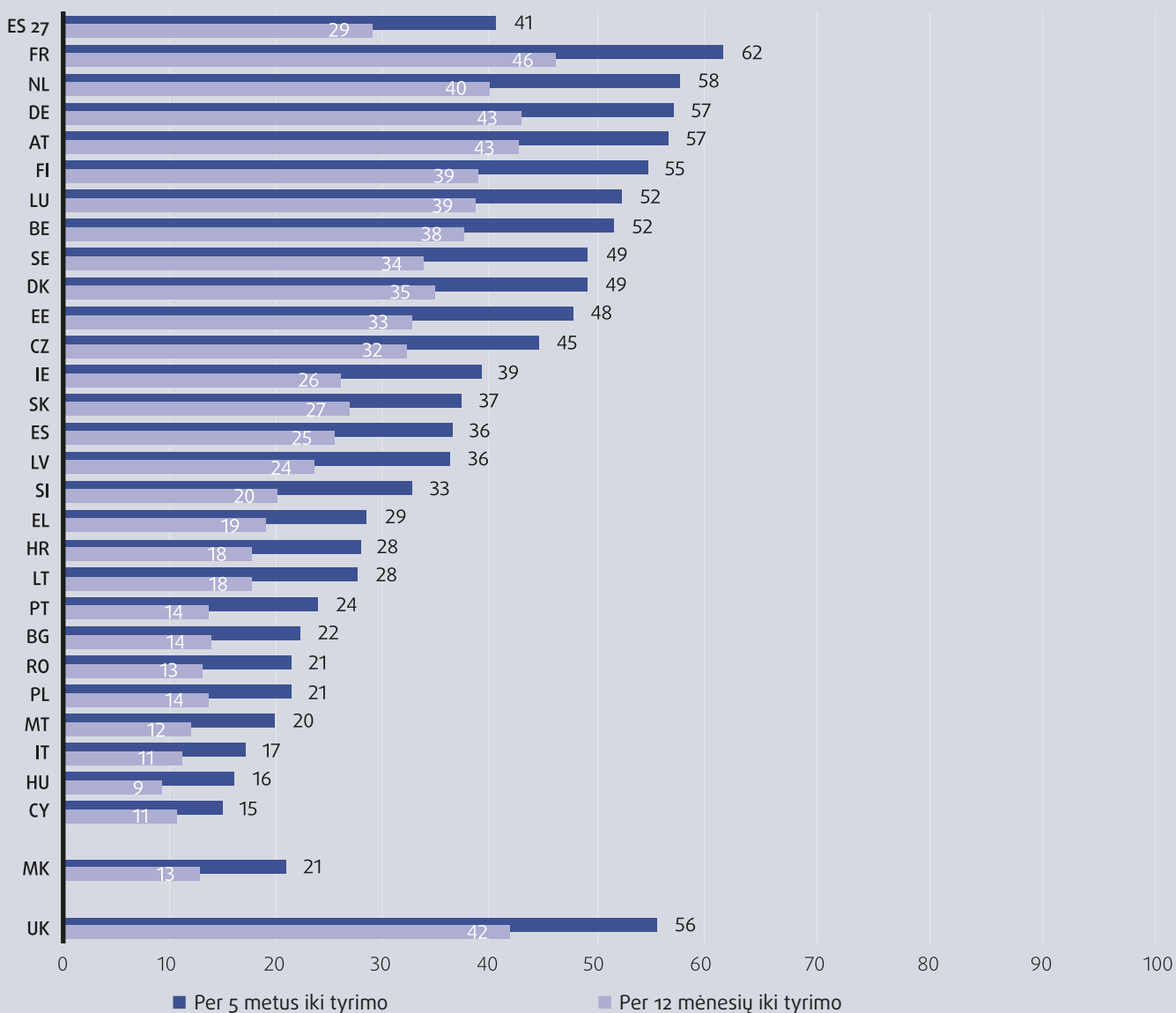
Atsižvelgdamos į šioje ir kelse kitose FRA ataskaitose apie neapykantos kurstomo priekabiavimo poveikį įvairioms visuomenės grupėms pateiktus įrodymus, ES valstybės narės turėtų užtikrinti visapusišką ES Nusikaltimų aukų teisių direktyvoje numatytos apsaugos taikymą, o tai reiškia, kad su visomis neapykantos nusikaltimų aukomis turi būti elgiamasi vienodai, nepaisant nusikaltėlių joms verčiamos kaltės. Tai atitiktų nediskriminavimo principą, pagal kurį baudžiamosios teisės priemonėse turėtų būti vienodai numatyti visi diskriminacijos pagrindai, išvardyti Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 21 straipsnyje. Tai taip pat atitiktų Komisijos planus pasiūlyti išplėsti Europos nusikaltimų sąrašą, kad jame būtų visos neapykantos nusikaltimų ir neapykantą kurstančios kalbos formos.

- ★ Priekabiavimo veiksmus, kurie nėra seksualinio pobūdžio, dažnai vykdo asmenys, kurių auka nepažįsta (52 proc. moterų patirtų incidentų ir 59 proc. vyrų patirtų incidentų). Tačiau nepažįstamų nusikaltėlių priekabiavimą su seksualinio pobūdžio veiksmais dažniau patiria moterys nei vyrai: 72 proc. seksualinio pobūdžio priekabiavimo incidentų prieš moteris kaltininkai buvo nepažįstami asmenys, palyginti su 40 proc. incidentų prieš vyrus. Be to, 57 proc. moterų teigia, kad priekabiuojama atliekant seksualinio pobūdžio veiksmus buvo viešojoje vietoje: gatvėje, parke ir pan., palyginti su 30 proc. seksualinio pobūdžio incidentų, nuo kurių nukentėjo vyrai.
- ★ Kalbant apie priekabiavimo incidentus, kurie nebuvo susiję su seksualinio pobūdžio veiksmais, 77 proc. vyrų ir 58 proc. moterų teigia, kad nusikaltėlis buvo vyras (arba vyrų grupė).

Pastabos.

Iš visų respondentų ES 27, Šiaurės Makedonijoje ir Jungtinėje Karalystėje (n = 34 948); svertiniai rezultatai.

4 PAV. PRIEKABIAVIMO AUKŲ PATIRTIS PER PENKERIUS METUS IR PER 12 MĖNESIŲ IKI TYRIMO PAGAL ŠALĮ (PROC.)

Šaltinis: FRA 2019 m. pagrindinių teisių tyrimas; duomenys rinkti bendradarbiaujant su CBS (NL), CTIE (LU) ir „Statistics Austria“ (AT).

Iš tyrimo matyti, kad įvairių formų priekabiavimą ES patiria daug žmonių, tačiau, analizuojant su konkrečiomis visuomenės grupėmis susijusius duomenis, matomi akivaizdūs skirtumai.

Visų pirma jaunimas su priekabiavimu susiduria daug dažniau nei vyresnio amžiaus asmenys, įskaitant priekabiavimo kibernetinėje erdvėje incidentus. ES šiuo atžvilgiu jau ėmėsi vienos priemonės: 2018 m. siekiant geriau apsaugoti nepilnamečių dorovinį vystymąsi pakeista Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyva. Be to, Europos Komisija pranešė apie ketinimą pasiūlyti Skaitmeninių paslaugų akto dokumentų rinkinį siekdama atnaujinti E. prekybos direktyvoje (Direktyva 2000/31/EB) nustatytą teisinę sistemą. Be kitų klausimų, Skaitmeninių paslaugų akto dokumentų rinkinyje turėtų būti numatytos taisyklės, kaip spręsti neteisėto turinio internete klausimus (pvz., neteisėtas smurto, neapykantos arba diskriminacijos bet kuriuo saugomu pagrindu, pvz., dėl rasės, etninės kilmės, lyties arba seksualinės orientacijos, kurstymas). Rezoliucijoje dėl 2019–2027 m. ES jaunimo strategijos ES Taryba atkreipia dėmesį į poreikį užtikrinti, kad jaunimas turėtų galimybę atpažinti neapykantą kurstančią kalbą ir diskriminaciją internete ir realiame gyvenime ir apie tai pranešti².

Sunkų sveikatos sutrikimą arba negalią turintys asmenys, už šalies ribų gimę arba etninei mažumai priklausantys ir LGBTI asmenys nuo priekabiavimo nukentčia dažniau nei vidutiniškai kiti. Galima manyti, jog taip yra todėl, kad prie šių grupių priekabiaujama iš neapykantos. Šiuo atžvilgiu 2008 m. Pamatiniame sprendime dėl rasizmo ir ksenofobijos iš dalies pripažįstamas poreikis apsaugoti asmenų grupes arba tokios grupės narį nuo smurto ir neapykantos dėl rasės, odos spalvos, religijos, kilmės arba nacionalinės ar etninės kilmės skatinimo. Tačiau kitos grupės, kurioms, kaip rodo tyrimo duomenys, yra didelė priekabiavimo rizika, pvz., sunkų sveikatos sutrikimą turintys asmenys arba neįgalieji ir LGBTI, ES teisėje nėra taip pat apsaugotos nuo galimo neapykantos nusikaltimo. Nusikaltimų aukų teisių direktyvoje nuoroda į „nusikaltimo dėl šališkumo arba

diskriminacijos motyvų“ aukas (22 straipsnio 3 dalis) kai kuriais atžvilgiais bandoma išspręsti šį klausimą, nes joje neapykantos nusikaltimo aukos vertinamos vienodai, nepaisant to, kuo jas kaltina nusikaltėliai.

Komisijos 2021 m. metinėje darbo programoje šiuo atžvilgiu paskelbta daugiau ES lygmens teisės aktų naujovių. Joje nurodyta nauja iniciatyva, kuria siekiama išplėsti ES nusikaltimų sąrašą, kad jame būtų visos neapykantos nusikaltimų ir neapykantą kurstančios kalbos formos, nepaisant to, ar tokia neapykanta atsiranda dėl rasės, religijos, lyties, seksualinių ar kitų motyvų.

Priekabiavimas turi lyties aspektą. Iš duomenų matyti, kad neproporcingai daug moterų patiria nepažįstamųjų seksualinio pobūdžio priekabiavimą ir kad tokių incidentų kaltininkai dažniausiai būna vyrai, be to, šie incidentai dažnai įvyksta viešojoje vietoje. Dabartiniuose ES lyčių lygybės teisės aktuose priekabiavimas ir jam būdingas lyties aspektas pripažįstamas tik darbo rinkos ir prekių tiekimo ir paslaugų teikimo srityse³. Nusikaltimų aukų teisių direktyvos 17 konstatuojamojoje dalyje pripažįstama, kad seksualinis priekabiavimas yra smurto dėl lyties rūšis, t. y. diskriminacijos forma ir aukos pagrindinių teisių pažeidimas, ir seksualinio priekabiavimo aukoms pagal direktyvą atitinkamai užtikrinama apsauga.

² Europos Sąjungos Taryba (2018), **Europos Sąjungos Tarybos ir Taryboje posėdžiavusių valstybių narių Vyriausybės atstovų rezoliucija dėl Europos bendradarbiavimo jaunimo reikalų srityje sistemos: 2019–2027 m. Europos Sąjungos jaunimo strategija (2018/C 456/01), OL C 456.**

³ 2006 m. liepos 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/54/EB dėl moterų ir vyrų lygių galimybių ir vienodo požiūrio į moteris ir vyrus užimtumo bei profesinės veiklos srityje principo įgyvendinimo (nauja redakcija); 2004 m. gruodžio 13 d. Tarybos direktyva 2004/113/EB, įgyvendinanti vienodo požiūrio į moteris ir vyrus principą dėl galimybės naudotis prekėmis bei paslaugomis ir prekių tiekimo bei paslaugų teikimo; 2010 m. liepos 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/41/ES dėl vienodo požiūrio į savarankiškai dirbančius vyrus ir moteris principo taikymo, kuria panaikinama Tarybos direktyva 86/613/EEB.

ATRINKTŲ TURTINIŲ NUSIKALTIMŲ IR SUKČIAVIMO PATIRTIS

Per metus iki tyrimo kas šeštas asmuo (16 proc.) ES nukentėjo nuo vartotojų apgaulės.

FRA NUOMONĖ Nr. 4

ES ir valstybės narės turėtų užtikrinti nuolatinį dėmesį turtiniams nusikaltimams, įskaitant tarpvalstybinius nusikaltimus, naudojamos įvairius ES lygmeniu sukurtus tinklus, įskaitant ES nusikalstamumo prevencijos tinklą. Jos taip pat turėtų apsvarstyti galimybę įgyvendinti informuotumo didinimo kampanijas ir parengti priemones, užkertančias kelią turtiniams nusikaltimams, įskaitant vagystes įsilaužiant, taip pat sukčiavimui internetinės bankininkystės srityje arba mokėjimo kortelėmis.

Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad jos veiksmingai įgyvendintų šioje srityje galiojančius ES teisės aktus, įskaitant teisės aktus dėl kovos su sukčiavimu ir vartotojų teisės aktus. Šios pastangos galėtų būti grindžiamos tyrimo rezultatais. Pavyzdžiui, ES valstybės narės galėtų apsvarstyti galimybę sudaryti naujas arba padidinti esamas specialistų grupes, kad veiksmingai iširtų sukčiavimo internete atvejus ir užtikrintų, kad internete įvykdytų nusikalstamų veikų aukos galėtų lengvai pranešti apie incidentus. Laikydamosi naujos 2020–2025 m. vartotojų darbotvarkės, jos taip pat turėtų apsvarstyti, ką daryti, kad vartotojų apsauga atitiktų šiandienos realijas, būtent tai, kaip lengva vykdyti tarpvalstybinius ir internetinius sandorius ir apgauti vartotoją (internetu).

Nacionalinės institucijos, atsakingos už Neįgaliųjų teisių konvencijos įgyvendinimą ir stebėseną, turėtų labiau atsižvelgti į padidėjusius vagysčių įsilaužiant, sukčiavimo internetinės bankininkystės srityje ir mokėjimo kortelėmis ir vartotojų apgaulių rodiklius tarp asmenų, kurių gyvenimas apribotas (dėl sveikatos sutrikimo arba negalios), ir spręsti pažeidžiamiausių visuomenės narių problemas.

Vagystės įsilaužiant

- ★ Iš viso 8 proc. asmenų ES 27 per penkerius metus iki tyrimo nukentėjo nuo vagystės, įsilaužus į jų namus arba kitas patalpas. Tuo tarpu per 12 mėnesių iki tyrimo nuo vagystės įsilaužiant nukentėjo 3 proc. asmenų.
- ★ Priklausomai nuo šalies, asmenų, nukentėjusių nuo vagystės įsilaužiant (per penkerius metus iki tyrimo), dalis svyruoja nuo 14 proc. iki 2 proc.
- ★ Kai kurie visuomenės atstovai dažniau nukenčia nuo vagysčių įsilaužiant nei kiti. Tai asmenys, kurių gyvenimas apribotas (dėl sveikatos sutrikimo arba negalios), ir asmenys, kurie save priskiria prie etninės mažumos. Asmenų lytis, amžius, išsilavinimas, gyvenamoji vieta mieste ir (arba) kaime ir gebėjimas pragyventi nėra susiję su skirtingais patirties, susijusios su vagyste įsilaužiant per penkerius metus iki tyrimo, rodikliais.

Sukčiavimas

- ★ ES 27 8 proc. asmenų per penkerius metus iki tyrimo nukentėjo nuo sukčiavimo internetinės bankininkystės srityje arba mokėjimo (kredito arba debeto) kortelėmis. 3 proc. asmenų per 12 mėnesių iki tyrimo nukentėjo nuo sukčiavimo internetinės bankininkystės srityje arba mokėjimo kortelėmis.
- ★ Priklausomai nuo šalies, nuo sukčiavimo internetinės bankininkystės srityje arba mokėjimo kortelėmis nukentėjo nuo 19 proc. iki 1 proc. asmenų. Tai iš dalies galima paaiškinti remiantis internetinių sandorių skaičiumi atskirose valstybėse narėse.
- ★ Sukčiavimo internetinės bankininkystės srityje ir mokėjimo kortelėmis aukų skaičius labai nesiskiria atsižvelgiant į daugumą nagrinėtų socialinių ir demografinių ypatybių. Tačiau per penkerius metus iki tyrimo nuo sukčiavimo internetinės bankininkystės srityje ir mokėjimo kortelėmis nukentėjo 14 proc. asmenų, kurių gyvenimas apribotas (dėl sveikatos sutrikimo arba negalios), palyginti su 6 proc. asmenų, kurių gyvenimas nėra taip apribotas.
- ★ Per penkerius metus iki tyrimo kas ketvirtas asmuo (26 proc.) ES 27 nukentėjo nuo vartotojų apgaulių, t. y. buvo apgautas arba klaidingai informuotas apie perkamų prekių, daiktų arba paslaugų kiekį, kokybę, kainą arba pristatymą. Per 12 mėnesių iki tyrimo nuo vartotojų apgaulių nukentėjo 16 proc. asmenų.
- ★ Priklausomai nuo šalies, nuo vartotojų apgaulių nukentėjusių asmenų (per penkerius metus iki tyrimo) procentinė dalis svyruoja nuo 46 proc. iki 8 proc.
- ★ Tarp nagrinėtų socialinių ir demografinių grupių jaunimas ir aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys dažniau nukenčia nuo vartotojų apgaulių nei vyresnio amžiaus asmenų grupės ir žemesnį išsilavinimą turintys

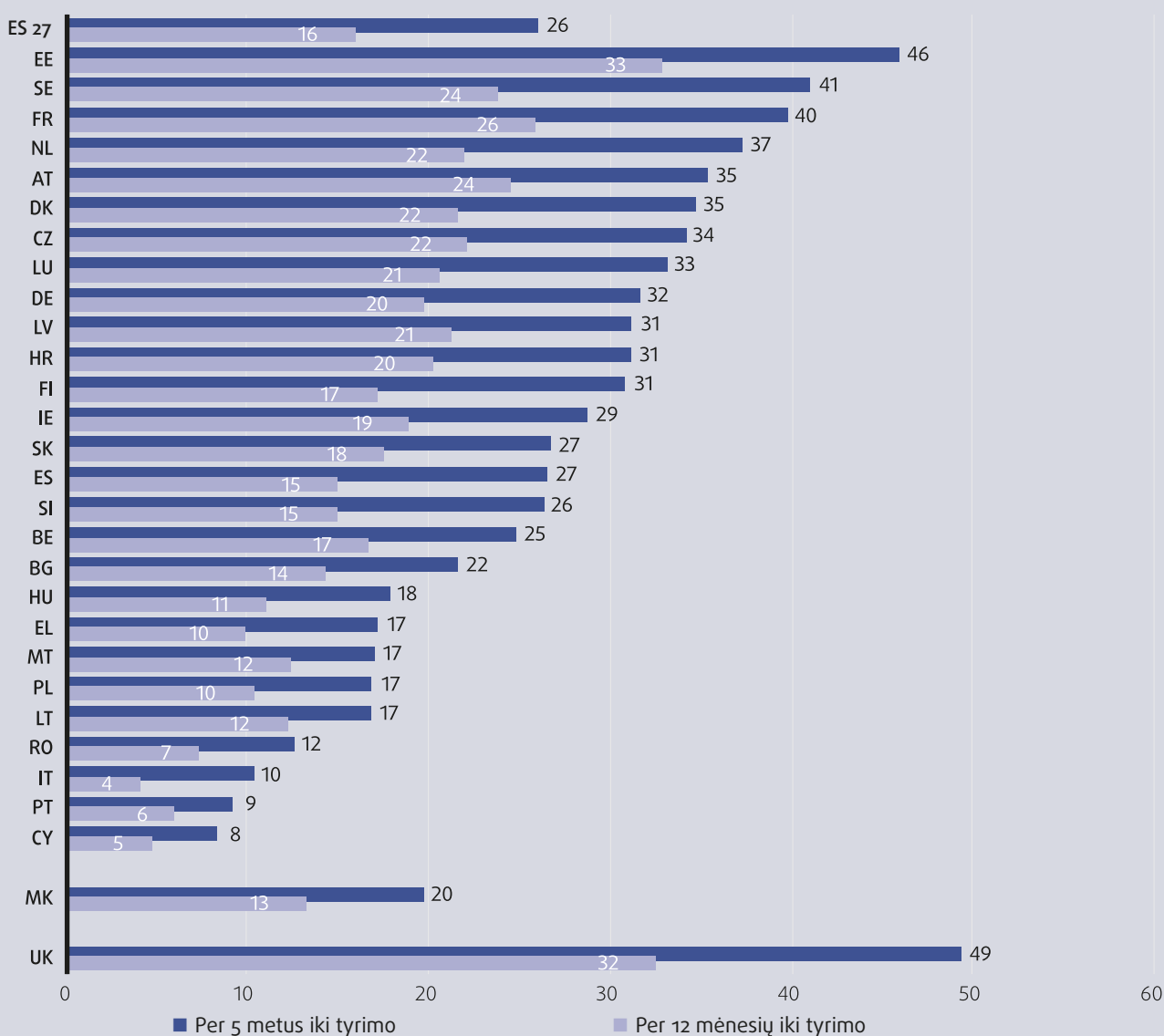
asmenys. Iš to galima spręsti apie riziką – ES 27 81 proc. 16–29 metų interneto naudotojų perka internete, palyginti su 56 proc. interneto naudotojų, kurių amžius 65 ir daugiau metų, – ir apie didesnę sukčiavimo problemos įsisąmoninimą.

- ★ Asmenys, kurių gyvenimas apribotas (dėl sveikatos sutrikimo arba negalios), dažniau nukentė nuo vartotojų apgaulių (36 proc. per penkerius metus iki tyrimo), palyginti su asmenimis, kurių gyvenimas nėra taip apribotas (23 proc.). Didesni rodikliai taip pat susiję su priklausymu etninei mažumai (37 proc.) ir savęs laikymu lesbiete, gėjumi, biseksuali arba „kitu“ (ne heteroseksuali) asmeniu (35 proc.).
- ★ Apibūdindami paskutinę patirtą vartotojų apgaulę, du iš penkių asmenų (41 proc.), internetu, telefonu arba paštu pirko prekes arba paslaugas, teigia prekes arba paslaugas užsisakę iš užsienio. Kai kuriose ES valstybėse narėse tarpvalstybinių pirkimų skaičius buvo daug didesnis: 94 proc. Liuksemburge ir 87 proc. Maltoje.

Pastabos.

Iš visų respondentų ES 27, Šiaurės Makedonijoje ir Jungtinėje Karalystėje (n = 34 948); svertiniai rezultatai.

5 PAV. VARTOTOJŲ APGAULIŲ AUKŲ PATIRTIS PER PENKERIUS METUS IR PER 12 MĖNESIŲ IKI TYRIMO PAGAL ŠALĮ (PROC.)

Šaltinis: FRA 2019 m. pagrindinių teisių tyrimas; duomenys rinkti bendradarbiaujant su CBS (NL), CTIE (LU) ir „Statistics Austria“ (AT).

Asmenys, nukentėję nuo vagystės įsilaužiant į namus arba kitas patalpas, gali jaustis nesaugūs ir baimintis, kad toks nusikaltimas gali pasikartoti. Tokie nusikaltimai turi ir finansinių pasekmių – prarandamas turtas ir suniokojami namai, – ir žmonės turi su tuo tvarkytis, kaip gali, priklausomai nuo turimų lėšų ir draudimo sumos. Vagystė įsilaužiant pažeidžia teisę į nuosavybę (Chartijos 17 straipsnis), teisę į privatų ir šeimos gyvenimą (7 straipsnis) ir teisę į žmogaus orumą (1 straipsnis). Todėl aukos turi teisę į atsakomąsias baudžiamosios teisenos priemones, susijusias su jų viktimizacija, kuriomis užtikrinama veiksminga teisių gynība pagal Chartijos 47 straipsnį ir Nusikaltimų aukų teisių direktyvą.

Panaši asmenų dalis ES nukenčia nuo neteisėto jų internetinės bankininkystės paskyros arba mokėjimo kortelių naudojimo. Taigi sukčiavimas internete yra lygiai taip pat svarbus viktimizacijos patirčiai. Tyrimo rezultatai, susiję su sukčiavimu internetinės bankininkystės srityje ir mokėjimo kortelėmis, yra svarbūs ES valstybėms narėms, nes jos įgyvendina Direktyvoje dėl kovos su sukčiavimu negrynosiomis mokėjimo priemonėmis ir jų klastojimu (Direktyva (ES) 2019/713), kurią valstybės narės į nacionalinę teisę turi perkelti iki 2021 m. gegužės 31 d., nustatytas priemones. Didesni sukčiavimo internetinės bankininkystės srityje ir mokėjimo kortelėmis rodikliai tarp asmenų, kurių gyvenimas apribotas (dėl sveikatos sutrikimo arba negalios), kelia nerimą, nes išnaudojami pažeidžiamiausi visuomenės nariai. Ši problema susijusi su Neįgaliųjų teisių konvencijos 16 straipsniu („Laisvė nebūti išnaudojamam, nepatirti smurto ir prievartos“).

Chartijos 38 straipsnyje ir atitinkamuose ES antrinės teisės aktuose (pvz., Direktyvoje dėl nesąžiningos įmonių komercinės veiklos vartotojų atžvilgiu vidaus rinkoje) nustatytas aukštas bendras vartotojų apsaugos lygis. Vis dėlto per penkerius metus iki tyrimo kas ketvirtas asmuo (26 proc.) ES 27 nukentėjo nuo vartotojų apgaulės – asmenys jaučiasi apgauti arba suklaidinti dėl įsigytų prekių, daiktų arba paslaugų kiekio, kokybės, kainos arba pristatymo. Ši patirtis ne visada susijusi su nusikalstama veika, tačiau klientas galiausiai mano, kad jo lūkesčiai dėl produkto arba paslaugos, už kurią jis sumokėjo, nebuvo pateisinti. Tais atvejais, kai nusikalstama veika padaryta, Nusikaltimų aukų teisių direktyvoje numatytos vartotojų apgaulių (kaip ir kitų nusikaltimų) aukų teisės gauti tinkamą apsaugą ir paramą ir galimybė kreiptis į teismą.

Konkrečiai iš rezultatų taip pat matyti, kad vykdoma daug tarpvalstybinių sandorių, prekes arba paslaugas perkant internetu, telefonu arba paštu. Tai rodo, jog būtina turėti veiksmingas vartotojų apsaugos priemones. Kaip ir sukčiavimo internetinės bankininkystės srityje ir mokėjimo kortelėmis atveju, asmenys, kurių gyvenimas apribotas (dėl sveikatos sutrikimo arba negalios), dažniau nukenčia nuo vartotojų apgaulių, todėl jiems itin reikalinga apsauga ir pagalba kreipiantis į teismą, kaip nustatyta Neįgaliųjų teisių konvencijoje.

Poreikis stiprinti vartotojų teisių apsaugą, įskaitant jų įgalinimą ir veiksmingesnį šių teisių įgyvendinimą, yra vienas pagrindinių klausimų, kuriuos dabar aptaria ES rengdama naują Komisijos 2020–2025 m. vartotojų darbotvarkę.

PRANEŠIMO APIE NUSIKALTIMĄ POLICIJAI IR KITOMS INSTITUCIJOMS PATIRTIS

Policijai nepranešama apie daugumą fizinio smurto ir priekabiavimo incidentų.

- ★ Pasakodami apie paskutinį per penkerius metus iki tyrimo patirtą nusikalstamą incidentą, 30 proc. ES 27 asmenų sakė, kad policijai pranešė apie fizinį smurtą, ir 11 proc. – apie priekabiavimo incidentą.
- ★ Priklausomai nuo šalies, pranešimo apie paskutinį fizinio smurto incidentą per penkerius metus iki tyrimo policijai rodikliai svyruoja nuo 40 proc. iki 9 proc. Tai iš dalies gali atspindėti santykinius pasitikėjimo policijos gebėjimu arba noru vykdyti baudžiamąjį persekiojimą lygius. Priklausomai nuo šalies, pranešimo apie paskutinį priekabiavimo incidentą bet kuriai institucijai (įskaitant policiją) per penkerius metus iki tyrimo policijai rodikliai svyruoja nuo 31 proc. iki 5 proc.
- ★ Be pranešimo apie fizinio smurto incidentus policijai, 17 proc. aukų dėl patirto incidento kreipėsi į medicinos tarnybas, o 6 proc. – į specializuotas paramos aukoms organizacijas.
- ★ Pranešimo lygiai priklauso nuo žmogaus socialinių ir demografinių aplinkybių. Tikėtina, kad asmenys, kurie lengvai arba labai lengvai pragyvena iš savo namų ūkio pajamų, studentai ir kaimo vietovėse gyvenantys asmenys dažniau nei kiti asmenys nepraneš apie smurtinį incidentą, nuo kurio nukentėjo. Priešingai, asmenys, kurių gyvenimas apribotas (dėl sveikatos sutrikimo arba negalios), etninei mažumai priklausantys asmenys ir asmenys, kurie save tapatina su lesbietėmis, gėjais, biseksualiais arba „kitais“ asmenimis, labiau linkę pranešti apie incidentus policijai nei asmenys, kurie savęs nelaiko priklausančiais šioms grupėms. Iš to galbūt galima spręsti apie su neapykanta susijusių nusikaltimų lygius šioje konkrečioje grupėje.
- ★ Fizinio smurto aspektai, kurie gali būti būdingi sunkesniems incidentams, susiję su didesniu pranešimo lygiu. Tai ypač būdinga seksualinio pobūdžio smurtiniams incidentams – policijai pranešta apie 60 proc. tokių incidentų, palyginti su 27 proc. incidentų, kurie nebuvo seksualinio pobūdžio. Pranešimo rodiklis mažesnis už vidurkį tada, kai nusikaltėlis buvo šeimos narys arba giminaitis (tik apie 22 proc. tokių incidentų pranešta policijai). Tai turi didelę įtaką nepakankamam pranešimui apie smurtą šeimoje ir (arba) intymaus partnerio smurtą.

FRA NUOMONĖ Nr. 5

ES valstybės narės turėtų apsvarstyti galimybę nustatyti konkrečias priemones, kurios skatintų ir sudarytų galimybes asmenims pranešti apie nusikaltimus, visų pirma apie smurtinius incidentus ir priekabiavimą, nes pranešimo apie šiuos nusikaltimus lygis yra mažesnis, palyginti su kai kuriais kitais nusikaltimais. Tai svarbi sąlyga siekiant užtikrinti veiksmingą galimybę kreiptis į teismą, nes taip nusikaltimo aukas galima informuoti apie jų teises ir pagalbą, kurią jos gali gauti. Kuriant priemones, kurios skatintų žmones pranešti apie nusikaltimus, reikėtų atsižvelgti į tyrimo rezultatus, susijusius su nepranešimo priežastimis, ir mažesnę ne piliečių, pranešančių apie priekabiavimo incidentus, pasitenkinimo lygį.

Nustatydamas tokias priemones, ES valstybės narės turėtų pripažinti, kad nusikaltėlio ir aukos ryšys turi įtakos pranešimo apie nusikaltimus (pvz., incidentus šeimoje arba intymaus partnerio smurtą) tikimybei. Kaip rašyta **2 nuomonėje**, reikėtų dėti visas pastangas siekiant paskatinti ir palengvinti pranešimą apie tokius nusikaltimus ir sudaryti aukoms galimybę užkirsti kelią pakartotinei viktimizacijai. Valstybės narės taip pat turėtų išnagrinėti galimybes teikti pagalbą ir konsultacijas teisių klausimais toms nusikaltimų aukoms, kurios po incidento kreipiasi į kitas tarnybas nei policija, pvz., į medicinos paslaugų teikėjus.

Registruodamos nusikaltimus ir pranešdamos apie padėtį šalyje, ES valstybės narės galėtų pasinaudoti trečiosios šalies pranešimo mechanizmais, kad užregistruotų daugiau incidentų. Kitaip apie kai kuriuos iš šių incidentų policija nesužinotų, pvz., apie incidentus, kurie dėl kurios nors priežasties aukų manymu, nėra pakankamai „sunkūs“, kad dėl jų reikėtų kreiptis į policiją.

- ★ Trys iš penkių asmenų (62 proc.), kurie policijai pranešė apie priekabiavimą, buvo patenkinti tuo, kaip policija tyrė incidentą, tą patį galima pasakyti apie 63 proc. asmenų, kurie policijai pranešė apie paskutinį fizinio smurto incidentą. Tačiau tik 42 proc. priekabiavimo aukų, kurios neturėjo šalies, kurioje gyvena, pilietybės, buvo patenkintos tuo, kaip policija tyrė incidentą, apie kurį jai pranešta, palyginti su 63 proc. šalies pilietybę turinčių asmenų.
- ★ Tais atvejais, kai asmenys policijai nepranešė apie smurtinius incidentus ir priekabiavimą, dažniausiai jų nurodyta priežastis buvo ta, kad, jų manymu, incidentas nebuvo pakankamai sunkus, kad apie jį reikėtų pranešti. Tarp priežasčių, dėl kurių policijai nebuvo pranešta apie fizinio smurto incidentą, kuriame auka buvo sužalota, kas ketvirtas asmuo (23 proc.) manė, kad policija nieko nedarys, o 14 proc. nurodė nepasitikį policija.
- ★ Apie turinius nusikaltimus policijai arba kitoms institucijoms pranešama dažniau nei apie smurtą arba priekabiavimą. ES 27 policijai pranešta apie 73 proc. vagysčių įsilaužiant, taip pat apie 95 proc. sukčiavimo internetinės bankininkystės srityje arba mokėjimo kortelėmis atvejų (policijai arba kitoms institucijoms). Iš viso ES 27 pranešta apie 50 proc. vartotojų apgaulių, tačiau dažniausiai buvo pranešama kitoms institucijoms, o ne policijai.

6 PAV. PRIEŽASTYS, DĖL KURIŲ APIE SMURTĄ NEPRANEŠAMA POLICIJAI (ES 27, PROC.)^{a, b}

Pastabos.

^a Iš ES 27 respondentų, kurie nepranešė policijai apie paskutinį smurtinį incidentą, nuo kurio nukentėjo per penkerius metus iki tyrimo (n = 2 317); svertiniai rezultatai.

^b Tyrime respondentai galėjo nurodyti vieną arba daugiau nepranešimo apie incidentą priežasčių, susijusių su jų atveju. Respondentai taip pat galėjo pasirinkti atsakymą „nežinau“ arba „nenoriu sakyti“.

Šaltinis: FRA 2019 m. pagrindinių teisių tyrimas; duomenys rinkti bendradarbiaujant su CBS (NL), CTIE (LU) ir „Statistics Austria“ (AT).

Apie daugumą smurtinių incidentų ir priekabiavimo atvejų institucijoms nepranešama, o štai apie daugumą turtinių nusikaltimų, apie kuriuos buvo klausiama, policijai pranešama, ir apie kai kuriuos policijai nepraneštus incidentus informuotos kitos institucijos. Aukštą pranešimo apie turtinius nusikaltimus lygį paprastai lemia tai, kad pranešti apie nusikaltimą būtina todėl, kad būtų galima gauti kompensaciją už incidentą, pvz., iš draudimo bendrovės. Remiantis šiais rezultatais, galima daryti išvadą, kad asmenys yra pasirengę pranešti apie nusikaltimą policijai, kai, jų manymu, tai yra veiksminga, t. y. toks pranešimas duoda konkretų ir naudingą rezultatą.

Apie fizinio smurto incidentus buvo pranešama dažniau, jeigu žmogus buvo sužalotas, patyrė psichologinių pasekmių arba jeigu incidentas buvo seksualinio pobūdžio.

Skirtingų rūšių nusikaltimus, pvz., smurtinius ir turtinius, reikėtų lyginti ypač atsargiai. Vis dėlto, kalbant apie tam tikras rūšis, pažymėtina, kad, kaip matyti iš rezultatų, apie daugumą incidentų pranešama ne policijai, o kitoms institucijoms. Tai galėtų paskatinti nustatyti alternatyvias galimybes pranešti apie įvairius incidentus. FRA smurto prieš moteris tyrimo išvados atitinka šioje ataskaitoje pateiktąsias, nes iš jos matyti, kad dauguma nuo fizinio ir seksualinio smurto nukentėjusių moterų kreipėsi į gydytojus ir sveikatos priežiūros įstaigas, o ne į policiją. Iš FRA tyrimų, susijusių su imigrantų ir imigrantų palikuonių, romų, žydų ir LGBTI asmenų patirtimi, rezultatų taip pat matyti, kad dauguma priekabiavimo dėl neapykantos ir smurto aukų dėl incidento kreipiasi į įvairius paslaugų teikėjus, tačiau apie jį nepraneša policijai.

Aukos turi teisę į veiksmingą teisių gynybą baudžiamosios teisenos sistemoje. Kad galėtų pasinaudoti šia teise, aukos turi turėti galimybę pasinaudoti baudžiamosios teisenos sistema (Chartijos 47 straipsnis) ir ši galimybė turi būti ne tik teorinė, bet ir praktiškai įgyvendinama. Šiuo tikslu reikia praktiškai palengvinti aukų galimybes pranešti policijai užtikrinant jų teises ir skatinant tai daryti laikantis Nusikaltimų aukų teisių direktyvos 1 straipsnyje ir 63 konstatuojamojoje dalyje, kurioje raginama sukurti patikimas paramos tarnybas, nustatyto bendro tikslo. Jos aukoms turėtų būti prieinamos nepriklausomai nuo to, ar jos kompetentingai institucijai pateikia oficialų skundą dėl nusikaltimo (8 straipsnio 5 dalis). Be to, direktyvoje nustatyta, kad kompetentingos institucijos į aukų pranešimus turi reaguoti pagarbiai, jautriai, profesionaliai ir nediskriminuodamos; specialistams, kuriems, tikėtina, skundai bus teikiami, turėtų būti rengiami mokymai, kurie galėtų palengvinti pranešimą apie nusikaltimus, taip pat nustatomi trečiosios šalies pranešimo mechanizmai ir skatinama naudoti ryšių technologijas skundams pateikti.

Nepaisant Nusikaltimų aukų teisių direktyvoje nustatytų priemonių, nepakankamas pranešimas apie nusikaltimus apskritai yra rimta problema, visų pirma turint omenyje seksualinio smurto ir smurto dėl lyties bylas, kaip pažymėta (2020–2025 m.) ES strategijoje dėl nusikaltimų aukų teisių. Strategijoje taip pat nurodoma, kad apie nusikaltimus retai praneša nepalankioje padėtyje esančioms arba pažeidžiamoms bendruomenėms priklausančios aukos, kurios, ko gero, mažai pasitiki valdžios institucijomis ir dėl to vengia pranešti apie nusikaltimus. Šiomis aplinkybėmis strategijoje dėl nusikaltimų aukų teisių valstybės narės raginamos „užtikrinti visapusišką ir tinkamą Nusikaltimų aukų teisių direktyvos ir kitų ES konkrečių nusikaltimų aukų taisyklių įgyvendinimą, visų pirma kiek tai susiję su nuostatomis dėl aukų galimybių gauti informaciją, paramą ir apsaugą“.

NUSIKALTIMO LIUDIJIMAS IR VEIKSMŲ ĖMIMASIS

Daugiau nei vienas iš dviejų asmenų, tapęs nusikaltimo liudininku, būtų pasirengęs įsikišti. Tačiau kas penktas asmuo apskritai nenorėtų kištis.

FRA NUOMONĖ Nr. 6

ES valstybės narės galėtų apsvarstyti galimybę aktyviau didinti informuotumą ir atkreipti dėmesį į nusikaltimo liudininko asmeninę atsakomybę, nes tai padėtų padidinti pranešimo apie nusikaltimus institucijoms lygius.

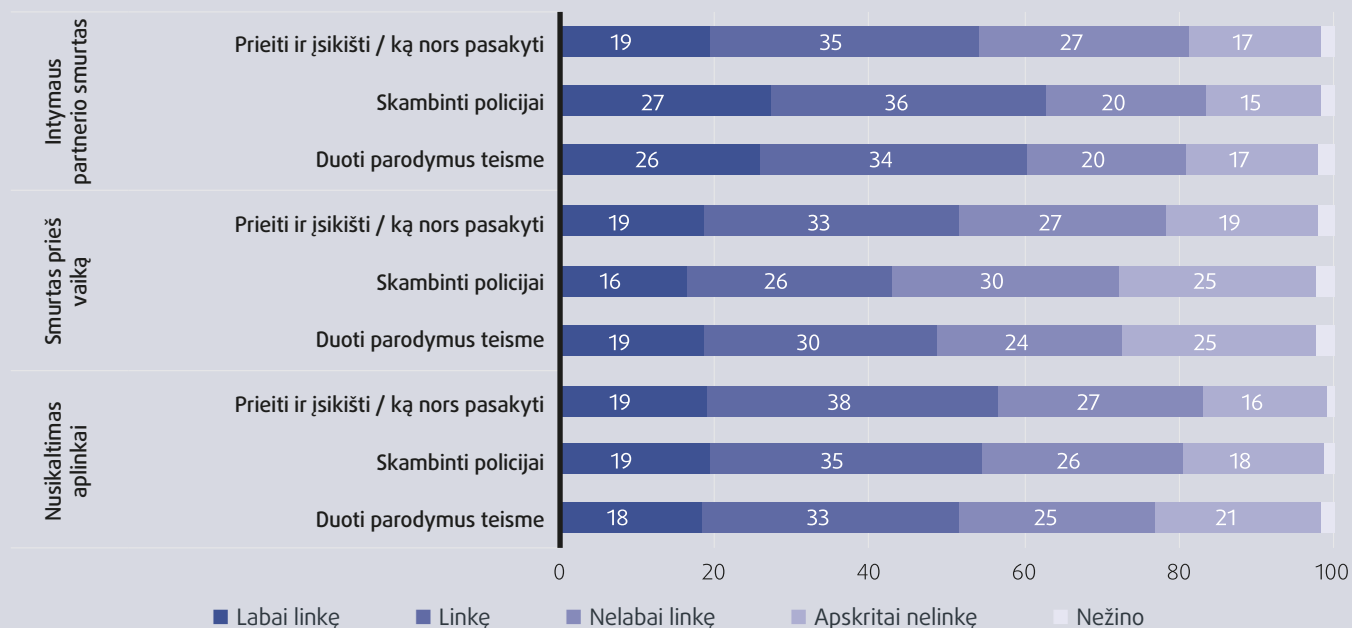
Valstybės narės kviečiamos rengti kampanijas, skatinančias liudininkus įsikišti ir padėti apginti kitų asmenų, kuriems kyla pavojus, orumą ir teises, ir užtikrinti liudininkų saugumą.

Siekdamos sudaryti dar palankesnes sąlygas nusikaltimų aukoms pasinaudoti teise kreiptis į teisimą, valstybės narės galėtų apsvarstyti galimybę nustatyti veiksmingus trečiosios šalies pranešimo mechanizmus, kuriais nusikaltimų liudininkai, kurie nenori imtis veiksmų, susijusių su baudžiamosios teisenos sistema, pvz., skambinti policijai, būtų skatinami kreiptis į trečiąją šalį, pvz., pilietinės visuomenės organizacijas. Valstybės narės taip pat galėtų apsvarstyti galimybę sustiprinti galimybę pasinaudoti alternatyviais būdais asmeniškai pranešti apie nusikaltimą, pvz., e. paštu, vaizdo įrašu arba užpildant internetines elektronines formas.

- ★ Matydami, kad kas nors muša savo partnerį gatvėje, ES 27 57 proc. asmenų būtų „linkę“ arba „labai linkę“ įsikišti. Rezultatai yra panašūs tais atvejais, kai asmenų klausiama, kaip jie reaguotų į gatvėje prieš savo vaiką smurtaujantį vieną iš tėvų, – tokiu atveju įsikišti būtų „linkę“ arba „labai linkę“ 52 proc. asmenų.
- ★ 57 proc. asmenų, matydami, kad vykdomas nusikaltimas aplinkai, pvz., kai kas nors išmeta nenaudojamą šaldytuvą kaimo vietovėje, būtų „linkę“ arba „labai linkę“ įsikišti.
- ★ Apskritai dažniausiai asmenys skambintų policijai pamatę, kad asmuo muša savo partnerį, taip pat matydami, kaip išmetamas senas šaldytuvas. Vidutiniškai ES 27 asmenys rečiau praneštų policijai, pamatę, kad vienas iš tėvų muša savo vaiką.
- ★ Asmenų, kurie „apskritai nėra linkę“ duoti parodymų teisme, net jeigu jų to prašoma, skaičius svyruoja nuo 17 proc., kai matoma, kaip asmuo muša savo partnerį, iki 25 proc., pamačius, kaip vienas iš tėvų muša savo vaiką. Tačiau rezultatai įvairiose ES valstybėse narėse yra labai skirtingi, ypač turint omenyje atvejus, kai vienas iš tėvų muša savo vaiką.
- ★ Asmenų noras imtis veiksmų, susijusių su baudžiamosios teisenos sistema, pvz., skambinti policijai ir paprašius duoti parodymus teisme, yra mažesnis tarp vyresnio amžiaus asmenų, žemesnį išsilavinimą turinčių asmenų ir asmenų, kurie sunkiai pragyvena.
- ★ Asmenys yra mažiau linkę įsikišti tada, kai moteris trenkia vyrui (ES 27 įsikišti yra „linkę“ arba „labai linkę“ 44 proc. asmenų), palyginti su tais atvejais, kai vyras trenkia moteriai (įsikišti yra „linkę“ arba „labai linkę“ 64 proc.).

Socialinė sanglauda susijusi su asmenų noru bendradarbiauti ir solidarumu, įskaitant jų pasirengimą įsikišti tais atvejais, kai pažeidžiamos kitų asmenų teisės. Bet kokia normatyvinė tvarka grindžiama bendruomenės narių noru ginti savo pagrindines normas. Remiantis tyrimo rezultatais, galima daryti išvadą, kad tik daugiau nei pusė ES gyvenančių asmenų būtų pasirengę aktyviai įsikišti, pastebėję viešoje vietoje vykdomą fizinį smurtą prieš asmenį, o daugiau asmenų būtų linkę įsikišti matydami, kaip daromas ne asmeninio pobūdžio nusikaltimas aplinkai.

7 PAV. NORAS IMTIS VEIKSMŲ TAPUS ATRINKTŲ NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ LIUDININKU PAGAL SCENARIJŲ IR VEIKSMŲ RŪŠĮ (ES 27, PROC.)

Pastabos.

Iš visų respondentų ES 27, kurie buvo paprašyti užpildyti tyrimo skirsinį „Informuotumas apie teises ir atsakomybę“ (n = 24 354); svertiniai rezultatai.

Šaltinis: FRA 2019 m. pagrindinių teisių tyrimas; duomenys rinkti bendradarbiaujant su CBS (NL), CTIE (LU) ir „Statistics Austria“ (AT).

Viešojoje vietoje vykdomo nusikaltimo liudininkai gali atlikti esminį vaidmenį padėdami aukai. Tai, pvz., gali būti įsikišimas nusikaltimo vykdymo metu paskambinant policijai arba prireikus parodymų prieš nusikaltėlį davimas teisme. Kai kurių nusikalstamų veikų (pvz., nurodytų nusikaltimo aplinkai pavyzdyje, kuris buvo naudojamas tyrime) atveju dažnai nėra konkrečios „aukos“, tačiau pašaliniai asmenys gali atlikti svarbų vaidmenį pranešdami institucijoms. Dėl kitų nusikalstamų veikų (pvz., susijusių su ypač pažeidžiamų aukų, būtent vaikų, grupe) pažymėtina, kad visuomenės vaidmuo gali būti labai svarbus atsižvelgiant į poreikį užtikrinti veiksmingas tėvų ar kitų asmenų prižiūrimų vaikų apsaugos nuo visų formų smurto (būtent jėgos naudojimo siekiant sukelti skausmą arba diskomfortą, nors ir nestiprų, pvz., suduodant) priemones, laikantis Neįgalųjų teisių konvencijos.

Nusikaltimų aukų teisių direktyvos 63 konstatuojamojoje dalyje tam tikru mastu pripažįstama galimybės pranešti netiesiogiai svarba: joje raginama sukurti trečiosios šalies pranešimo mechanizmą, be kita ko, per pilietinės visuomenės organizacijas, siekiant supaprastinti pranešimą apie nusikaltimus. Joje taip pat raginama numatyti galimybę naudoti ryšių technologijas, pvz., e. paštą, vaizdo įrašus arba internetines elektronines formas, skundams pateikti.

NERIMAS DĖL NUSIKALTIMO IR RIZIKOS VENĖJIMAS

Moterys dažniau nei vyrai vengia vietų ir situacijų, kuriose baiminasi išpuolio arba priekabiavimo. Tai riboja jų galimybes dalyvauti visuomeniniame gyvenime.

FRA NUOMONĖ Nr. 7

ES valstybės narės turi pripažinti, kad nerimas dėl savo saugumo turi neigiamą poveikį, ypač moterims. Jausdamos fizinio ir seksualinio užpuolimo ir priekabiavimo grėsmę, jos dažnai mano turinčios riboti vietas, kur jos gali eiti, ir tai, ką jos gali daryti, kaip tai matyti iš ankstesnės FRA smurto prieš moteris tyrimo ataskaitos. Nusikalstamumo prevencijos srityje dirbančios institucijos gali remtis šio tyrimo rezultatais, kad nustatytų priemones, kuriomis užtikrinamos lygios galimybės patekti į viešas vietas, pvz., nusikalstamumo prevencijos metodai ir nusikaltimo baimės tam tikroje aplinkoje mažinimas.

ES valstybių narių priemonėse, kuriomis siekiama stiprinti asmenų saugumo jausmą, daugiausia dėmesio reikėtų skirti gyventojų grupėms, kurios jaučia neproporcingą nerimą dėl savo saugumo, todėl vengia vietų ir situacijų, kuriose galėtų jaustis nesaugiai. Be moterų, šiai kategorijai priklauso žemesnį išsilavinimą turintys asmenys, bedarbiai ir asmenys, kuriems sunku pragyventi.

- ★ ES 27 63 proc. asmenų labai arba šiek tiek nerimauja, kad kas nors per artimiausius 12 mėnesių neteisėtai pasinaudos jų internetinės bankininkystės paskyra arba kredito / debeto kortele. 62 proc. nerimauja, kad per artimiausius 12 mėnesių jų mobilusis telefonas, piniginė arba turtas bus pavogtas. Be to, 54 proc. labai arba šiek tiek nerimauja, kad kas nors įsilauš į jų namus ir ką nors pavogs arba bandys pavogti. 47 proc. taip pat labai arba šiek tiek nerimauja dėl galimybės nukentėti nuo teroristinio išpuolio.
- ★ Tam tikros socialinės ir demografinės ypatybės susijusios su tuo, kiek atitinkami asmenys nerimauja dėl galimybės nukentėti nuo nusikaltimo. Moterys, žemesnį išsilavinimą turintys asmenys, bedarbiai ir asmenys, kuriems sunku pragyventi iš savo namų ūkio pajamų, labiau nerimauja dėl galimybės nukentėti nuo nusikaltimo. Asmenys, kurių gyvenimas apribotas (dėl sveikatos sutrikimo arba negalios), už ES ribų gimę asmenys ir asmenys, kurie save laiko priklausančiais etninei mažumai, taip pat labiau nerimauja dėl galimybės nukentėti nuo nusikaltimo nei asmenys, kurių gyvenimas nėra taip apribotas, tyrimo atlikimo šalyse gimę asmenys ir asmenys, kurie nelaiko savęs priklausančiais etninei mažumai.
- ★ Baimindamosi fizinio arba seksualinio užpuolimo arba priekabiavimo, moterys, kitaip nei vyrai, aktyviai vengia rizikos trijose tyrimo išvardytose situacijose: vengia vietų, kuriose arti nėra jokių kitų asmenų, vengia tam tikrų gatvių arba vietovių ir vengia būti vienos su pažįstamu asmeniu.
- ★ 64 proc. moterų bent kartais vengia lankytis vietose, kuriose arti nėra jokių kitų asmenų, tai galima pasakyti apie 36 proc. vyrų. Jaunimas taip pat dažniau vengia tam tikrų situacijų ir vietų, tačiau šiuo atveju esama pastebimų skirtumų tarp lyčių. 16–29 metų amžiaus grupėje 83 proc. moterų ir 58 proc. vyrų dėl užpuolimo arba priekabiavimo grėsmės vengia vienos arba daugiau iš trijų tyrimo aprašytų situacijų.
- ★ Konkrečiau, 41 proc. moterų dėl užpuolimo arba priekabiavimo baimės bent kartais vengia būti vienos su pažįstamu asmeniu, palyginti su 25 proc. vyrų.
- ★ Nuo fizinio smurto ir (arba) priekabiavimo nukentėję asmenys labiau linkę vengti situacijų, kurios, jų manymu, gali būti nesaugios. Pavyzdžiui, ES 27 37 proc. moterų, kurios nukentėjo nuo fizinio smurto ir (arba) priekabiavimo, stengiasi išvengti situacijų, kuriose, jų manymu, kyla fizinio arba seksualinio užpuolimo arba priekabiavimo rizika, palyginti su 21 proc. moterų, kurios fizinio smurto ir (arba) priekabiavimo nėra patyrusios.

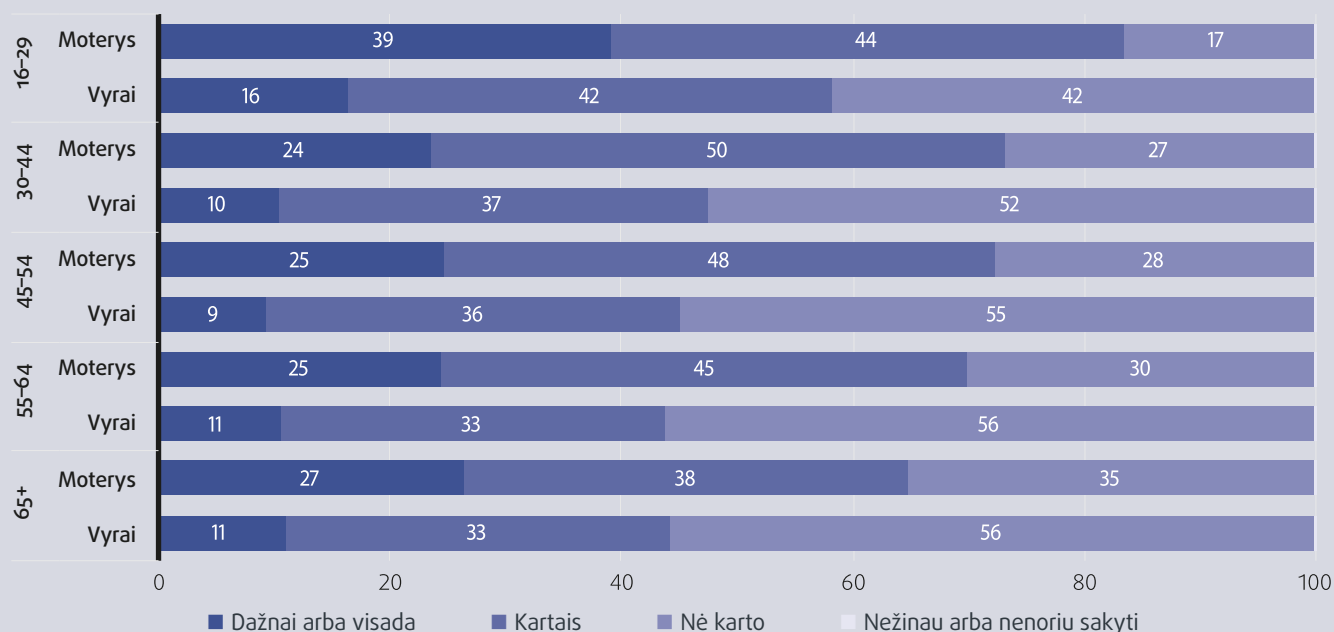
Galimybė nukentėti nuo nusikaltimo turi didelį poveikį socialiniam gyvenimui, nes gali turėti įtakos asmenų sprendimams, pvz., sprendimams dėl vengtinų vietovių arba situacijų. Kai kuriais atvejais nusikaltimo keliama grėsmė gali paplisti daug platesnėje asmenų grupėje nei tik tarp asmeniškai nukentėjusių asmenų. Iš rezultatų matomi moterų ir vyrų patirties skirtumai susiję su įvairiais nusikaltimais, ypač atsižvelgiant į asmens saugumo aplinkybėmis grindžiamą elgesį stengiantis išvengti rizikos. Moterys, ypač jaunos, taiko reikšmingas rizikos, susijusias su (visų pirma) gresiančiu seksualiniu priekabiavimu ir seksualiniu smurtu, nuo kurio nukentčia neproporcingai daug moterų, vengimo priemonės. Baimė eiti į viešas vietas riboja pagrindines teises, visų pirma teisę į laisvę (Chartijos 6 straipsnis) ir teisę į privatų gyvenimą (7 straipsnis).

Rizikos vengimas gali būti racionalus atsakas į patirtį, pvz., jei moteris patyrė seksualinį priekabiavimą, kaip tai matyti iš FRA smurto prieš moteris tyrimo. Tačiau ši išvada turi būti nagrinėjama atsižvelgiant į gebėjimą ir lygias galimybes naudotis vieša erdve. Be to, dėmesį taip pat reikia atkreipti į tai, kad vyrai rečiau vengia rizikos, atsižvelgiant į tai, kad jie viešose vietose ypač dažnai nukentčia nuo tam tikrų rūšių nusikaltimų.

Dėl galimybės nukentėti nuo nusikaltimo dažniau nerimauja žemesnį išsilavinimą turintys asmenys, bedarbiai, asmenys, kurių gyvenimas apribotas (dėl sveikatos sutrikimo arba negalios), arba asmenys, kuriems sunku išgyventi iš savo pajamų. Tai galėtų būti susiję su įvairiais veiksniais, be kita ko, gyvenimu vietovėse, kuriose yra didelis nusikalstamumas; santykinio turinio nusikaltimo poveikiu skurdžiai gyvenantiems asmenims, palyginti su asmenimis, kurie turi pakankamai lėšų pavogtiems daiktams pakeisti arba gerą draudimo polisą; ir mažesnėmis pajamomis, dėl kurių apribojamos galimybės išlaikyti saugumą, pvz., mažesnis nuosavą automobilį turinčių asmenų skaičius arba negalėjimas pasinaudoti taksi paslaugomis vėlai grįžtant namo.

8 PAV. VIENOS AR DAUGIAU IŠ TRIJŲ IŠVARDYTŲ SITUACIJŲ VENĖGIMAS DĖL UŽPUOLIMO ARBA PRIEKABIAVIMO BAIMĖS PER 12 MĖNESIŲ IKI TYRIMO PAGAL LYTĮ IR AMŽIŲ (ES 27, PROC.)^{a, b}

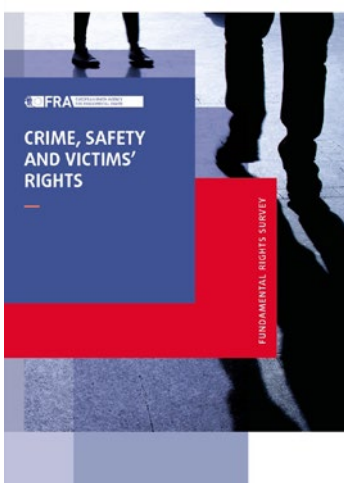

Šaltinis: FRA 2019 m. pagrindinių teisių tyrimas; duomenys rinkti bendradarbiaujant su CBS (NL), CTIE (LU) ir „Statistics Austria“ (AT).

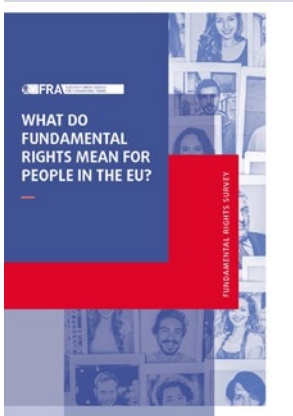
Pastabos.

- ^a Iš visų respondentų ES 27 (n = 32 537); svertiniai rezultatai.
- ^b Tyrime respondentams buvo užduotas toks klausimas: „Ar kada nors per pastaruosius 12 mėnesių ėmėtės kurių nors iš toliau išvardytų veiksmų dėl to, kad baiminotės fizinio arba seksualinio užpuolimo arba priekabiavimo? A) Vengėte eiti tam tikromis gatvėmis arba lankytis tam tikrose vietose, B) vengėte eiti į vietas, kuriose arti nėra jokių kitų asmenų, pavyzdžiui, parkus arba automobilių stovėjimo aikštes, C) vengėte pasilikti vienas (-a) su pažįstamu asmeniu, dėl kurio jaučiatės nesaugiai“. Apskaičiuota apibendrinus respondentų atsakymus į tris klausimus. Jeigu respondentas į kurį nors iš trijų klausimų atsakė „dažnai“ arba „visada“, jo atsakymas priskirtas tai kategorijai. Jeigu respondentas į kurį nors iš trijų klausimų atsakė „kartais“, tačiau nė į vieną klausimą neatsakė „dažnai“ arba „visada“, jo atsakymas paveikslė priskirtas atsakymų kategorijai „kartais“. Respondentų, kurie į visus tris klausimus atsakė „nežinau“ arba „nenoriu sakyti“, atsakymai priskirti atsakymo kategorijai „nežinau arba nenoriu sakyti“.

Šioje santraukoje pateikiami pagrindiniai FRA antros ataskaitos apie pagrindinių teisių tyrimą rezultatai.

Atrinktus tyrimo rezultatus FRA paskelbė keliuose kituose leidiniuose. Juos galima rasti FRA svetainėje.

JŪSŲ PAGRINDINIŲ TEISIŲ PROPAGAVIMAS IR APSAUGA VISOJE ES —

Šioje santraukoje pateikiamos pagrindinės FRA antros pagrindinės ataskaitos, grindžiamos pagrindinių teisių tyrimu, įžvalgos. Tyrimo metu iš maždaug 35 000 asmenų surinkti duomenys apie jų patirtį, suvokimą ir nuomonę tam tikrais klausimais, įvairiai susijusiais su žmogaus teisėmis.

FRA antrojoje ataskaitoje daugiausia dėmesio skiriama asmenų, nukentėjusių nuo atrinktų rūšių nusikaltimų, įskaitant smurtą, priekabiavimą ir turtinius nusikaltimus, patirčiai. Ataskaitoje taip pat nagrinėjama, kaip dažnai apie šiuos nusikaltimus pranešama policijai, kiek atitinkami asmenys nerimauja dėl nusikaltimo galimybės ir kiek jie linkę įsikišti, pranešti policijai arba paprašius duoti parodymus teisme tam tikrose situacijose.

Pateiktuose rezultatuose atsispindi ES lygmens tyrimo duomenys apie gyventojų kriminalinės viktimizacijos patirtį, kuriuos panaudojant galima formuoti ES ir nacionalinę politiką ir teisės aktus, skirtus nusikaltimų aukoms.

Aukos

Teisė kreiptis į teismą

Informacinė visuomenė

ES pagrindinių teisių Chartija

FRA – EUROPOS SAJUNGOS PAGRINDINIŲ TEISIŲ AGENTŪRA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Viena – Austrija

Tel. +43 158030-0 – Faks. +43 158030-699

fra.europa.eu

facebook.com/fundamentalrights

twitter.com/EURightsAgency

linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

Europos Sąjungos
leidinių biuras